

Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya.

Butlletí Extraordinari. Novembre 2012. Núm. 41

© Amical de Mauthausen i altres camps C/ Sils, 1 baixos – 08002 Barcelona. Tel. 93 302 75 94. e-mail: A_MAUTHAUSEN@terra.es
REDACCIÓ: Laura Fontcuberta i Rosa Toran MAQUETACIÓ: Josep San Martín IMPRESSIÓ: Direcció d'Imatge i Serveis Editorials Dipòsit legal: B-14.608-2001

Unes curtes paraules per celebrar la sortida a la llum d'aquest butlletí extraordinari, que pretén donar veu a una diversitat de persones i col·lectius; sens dubte, l'ocasió, la commemoració del 50è aniversari de la fundació de l'Amical, s'ho mereix. Escric en dates coincidents amb un sopar a la barcelonina Fonda Espanya, celebrat el mes de novembre de 1962, i que va significar el primer pas d'un llarg camí. Sota el pretext d'una trobada d'amics amb Émile Valley, aleshores secretari general de l'Amical de Mauthausen de França, aquella reunió d'antics deportats tingué unes connotacions històriques singulars, a més de l'emoció que, avui, significa la seva rememoració. Els deportats francesos i espanyols van brindar-nos una lliçó de solidaritat i d'amistat internacional, un dels eixos de l'actuació de l'associació. Durant la Guerra civil, Valley havia recaptat aliments per als infants i, el 1962, amb els tràmits fronterers i administratius encarregats a Joan Pagès, arribà a Barcelona per lliurar 3.000 pots de llet en pols oferts pels companys de França, destinats als damnificats de les inundacions del dia 25 de setembre al Vallès, amb la inscripció "donatiu dels deportats de Mauthausen".

Tenim molts deutes amb totes aquelles dones i aquells homes que van ser capaços de plantar cara a un règim ominós per a defensar la seva dignitat; dissortadament, la gran majoria ja no es troba entre nosaltres, però els seus fills i filles en són els seus legítims portantveus, així com també ho són les associacions i els representants institucionals que ens han fet costat al llarg de la nostra trajectòria.

Reconeixem les absències. Moltes més veus mereixen un espai en aquesta modesta publicació, però les limitacions, no sempre volgudes, ens han impedit escometre una obra més àmplia i completa. En el nostre pensament hi ha cabuda per a centenars de persones, amb les quals el nostre compromís ho ha de mancar, perquè la nostra voluntat de reconeixement s'endinsa per temps i escenaris diversos.

L'absència de Jaume Álvarez Navarro que generosament va

ocupar la presidència de l'Amical després del xoc que va significar la impostura d'Enric Marco, va determinar que des de l'assemblea de Vinaròs, ara ja fa 6 anys, em posés al front de l'Amical, compromís vinculat a la meua condició de neboda d'un deportat assassinat a Gusen i a la meua tasca professional en el món educatiu. Sense la col·laboració i el suport de les diverses juntes i delegacions i de molts socis, la labor hagués estat més feixuga, en uns anys en què, per primera vegada, l'associació ha deixat d'estar sota la responsabilitat directa dels antics deportats i deportades, i en què també ha calgut enfrontar-se a nous reptes.

La nostra memòria pretén ser llarga, no limitada als anys de la Guerra civil, sinó endinsada en els anys de la 2ª República,

quan les víctimes republicanes als camps nazis començaren el seu itinerari de lluita i exili que acabà als camps de la mort, per penar la seva defensa de la llibertat, al costat d'homes i dones de tot el món i de totes les condicions socials i polítiques. I el nostre deure de memòria també és col·lectiu, en la mesura que pretén enfortir la cultura política, social i moral de la societat i reparar el dany causat, a les víctimes i al conjunt de la nostra societat. Per la peculiar història del nostre país, subjugat per una llarga dictadura i per una política d'amnèsia, després, a la majoria de

les persones no els ha estat fàcil lliurar-se de les distorsions i fornir-se del bagatge de coneixement i emoció sobre el què va significar l'exili i els retorns i la lluita per assolir les llibertats, en un marc de violència política i cultural.

Des del Mai Més que pronunciaren, el 1945, els deportats alliberats de tots els camps del Reich hitlerià, fins ara, quan nosaltres les repetim en cada aniversari dels alliberaments, han transcorregut gairebé set dècades; i justament malmetriem el jurament dels nostres avantpassats de lluitar per un món millor, si les reduïssim a un desig i no les féssim esdevenir un camí. Marc Bloch, l'historiador afusellat pels nazis, el 1944, per defensar la llibertat de França, ens il·lumina amb la seva reflexió a l'entorn de la memòria: *una memòria des del present per entendre i intervenir en el present.*

Rosa Toran

(Presidenta de l'Amical de Mauthausen i altres camps)

Ferran Planes, Joan Pagès i Joaquim Amat-Piniella

© Foto: Pilar Aymerich

1. IMPULSORS I COL-LABORADORS

Joan Pagès

Presidents:

Joan Pagès Moret, Joan Mestres Rebull, Joan Escuer Gomis, Constanza Martínez Prieto, Josep Egea Pujante i Jaume Àlvarez van ocupar la presidència de l'Amical des de 1962 fins al 2006. L'acció dels primers presidents no hagués estat possible sense el treball de molts altres

homes i dones que, malauradament, han traspassat. Els noms de *Amadeu López Arias, Alfonso López Yáñez, Eliseu Villalba Nebot, Jacint Carrió Vilaseca, Joaquim Amat-Piniella, Edmon Gimeno Font, Mariano Constante Campo, Miquel Serra Grabolosa, José Jornet Navarro, Josep Aviñó Sabaté, Vicente Abillar Trillo, Josep Sugrañes Boix, Antoni Fradera Mayolas, Conrad Crespí Vergés, Josep Busquets Mestre, Marcel·lí Begueria Agón...* mereixen el nostre reconeixement, i les paraules dels seus fills o filles ens en deixen constància.

Deportades, companyes, vídues... foren treballadores infatigables, sovint des de l'anonimat i la tasca silenciosa. A elles, *Mercedes Núñez Targa, Maria Olivart Casares, Dolors Roda Baños, Neus Català Pallejà, Maria Artigas Triola, Felliciana Alonso, Milagros Fernández, Maria Martínez Solà...*, els devem bona part del què és avui l'Amical.

Jaume Àlvarez

Constanza Martínez

Josep Egea. Joan Mestres i l'alcalde de Badalona, Joan Blanch

Neus Català

Mercedes Núñez

Aquest mes de novembre, comemorem el 50 aniversari de la fundació de la nostra associació, l'Amical de Mauthausen i altres camps, que va ser creada, com tots sabem, per enaltir la memòria d'aquelles i aquells que van patir en les seves ànimes i la seva pròpia pell, la brutalitat del règim hitlerià.

Des d'un bon principi, els deportats adherits a l'Amical vam escollir el costum de reunir-nos en menjars de confraternitat –això sí, vigilats per la policia– en llocs més o menys adequats, ja fos als afores, ja fos enmig del camp. Recordo entre altres llocs, Riells, i de vegades al costat d'una bella ermita, regida pel rector i poeta en llengua catalana, el pare Ribot, persona educada, amable i comprensiva. En un marc natural, per cert, d'una gran bellesa, a la falda del Montseny, impressionant i, si em permeten, altiu i antic massís granític.

Per a nosaltres, aquestes reunions o assemblees eren com una manera de reafirmar la nostra presència i particularitat, malgrat tot, en una societat com la franquista que rebutjava de ple totes les actituds contràries al seu credo nazi-feixista.

Entre les persones que recordo d'aquelles trobades n'esmentaré unes quantes de les més conegudes: Joan Pagès

Edmon Gimeno

(Mauthausen), primer president de l'entitat, un valent; López Arias (Mauthausen), vicepresident, i també, a Amat-Piniella (Mauthausen) que va escriure *KL Reich* –premi Fastenrath–; Montserrat Roig, autora d'*Els catalans als camps nazis* –premi Serra d'Or–; i a Josep Benet, advocat, historiador i polític, autor de diverses obres, entre les quals podem citar *El combat per una Catalunya autònoma*. També es trobava entre nosaltres el company d'Osca Mariano Constante, autor d'alguns llibres referents a la deportació republicana al camp de Mauthausen. I, des de França, ens arribava l'alè i la simpatia d'homes com Émile Valley i el pare Richet (Mauthausen). El primer, un gran amic que recordaré sempre, un lluitador indòmit per les causes justes i, a més, jovial i simpàtic. El pare Richet era un home de sòlida cultura i predicador a la catedral de Nôtre-Dame de París.

I la nostra entitat segueix amb bon ritme, any rere any, tot i les dificultats actuals. Està en bones mans. Tot s'ha de dir. La junta directiva actual –gent que per la seva edat no ha conegut els horrors dels camps nazis– està presidida per la historiadora Rosa Toran, organitzadora incansable i eficaç. Per a la Rosa i els altres membres de la junta, i per als companys i companyes de l'administració, la nostra salutació i admiració.

Edmon Gimeno Font

(Antic deportat a Buchenwald, Dora i Bergen-Belsen)

L'Amical de Mauthausen m'ha demanat d'escriure una breu reflexió sobre el meu pare, Eliseu Villalba, un dels fundadors de l'Amical. Però no és una tasca fàcil.

Tenia un negoci, un bar, heretat dels meus avis, on es feien les reunions clandestines amb altres deportats, a alguns d'ells els vaig conèixer o van tenir notícies sobre mi un cop ja era a l'Amical. Jo m'hi estava poc, al bar, atès que em van cuidar els meus avis. Recordo més al meu pare al pis, era afectuós amb els seus, intel·ligent, i no ho dic perquè fos el meu pare, sabia tocar el violí i justament gràcies a un violí es va salvar d'anar al forn crematori a Mauthausen. També sabia parlar francès i m'ajudava amb els deures de l'escola, amb les matemàtiques, el dibuix, els treballs manuals... i encara guardo un tríptic que vam fer junts per lliurar al col·legi.

Fos on fos, en les seves converses, que eren molt amenes, sempre sortia Mauthausen. Mai se'n va amagar, de dir que havia estat allà, cosa que a la meua mare no li feia molta gràcia perquè es posava nerviós i després ho passava malament, atès que va sortir del camp, sí, però amb una salut precària, com la majoria dels supervivents. Mol-

tes nits, segons la mare, tenia malsons, donava cops de peu, com si encara estigués al camp.

Va tenir la desgràcia de morir en un accident de cotxe quan els tres anàvem de vacances. Ens va envestir un camió. Només recordo les seves últimes paraules: "no m'han pogut matar els alemanys i un Pegaso ho farà ara"; va morir a les tres hores amb tots els coneixements.

Li va costar que li reconeguessin la pensió de jubilació de l'Ajuntament de Barcelona, on va treballar fins que es va refugiar a França, ell va ser un dels que van inaugurar el mercat del Ninot. Va haver de posar un plet i per fi, al cap d'un temps i de molts tràmits, la hi van reconèixer.

He trigat a escriure aquestes línies, ja que no podia continuar sense que em saltés alguna llàgrima, sobretot pensant que després del què va passar al camp, va haver d'anar a morir sol, gairebé sense atenció i preguntant per nosaltres des del box de l'hospital.

Serveixin aquestes paraules com un recordatori per al meu estimat pare.

Mª Lluïsa Villalba

(Filla del deportat Eliseu Villalba Nebot)

Apunt de commemorar els 50 anys del naixement de l'Amical de Mauthausen espanyola, voldria exposar uns breus records de la seva fundació.

Cap als anys 1960-61-62, uns deportats del camp de Mauthausen es van reunir per impulsar la creació de l'Amical espanyola semblant a la ja existent Amical francesa. Es

tractava de reunir deportats que haguessin patit el tracte infernal al camp nazi, així com a familiars i amics, per lluitar pels seus interessos, però sobretot per donar a conèixer a tothom el què van ser els camps d'extermini.

Les primeres reunions es van fer a la rebotiga d'un bar que era d'un deportat anomenat Villalba, tot i la discreció amb

què es feien, es corria el perill que algú els delatés a la policia; Villalba tenia por que, si això passava, perdria el negoci que era el sosteniment de la seva família.

Es van buscar altres llocs per a aquestes reunions i un d'aquests va ser a casa; la meua mare, vídua de Tomàs Rebollo, deportat assassinat a Mauthausen, va oferir casa seva. El principal deportat impulsor de la creació de l'Amical, que era Joan Pagès, ens va reunir, en els moments previs a la primera reunió a casa, a la meua mare i a mi i ens va advertir del perill que corríem si ens descobrien; tant la meua mare com jo no dubtàrem ni un moment a continuar, sobretot per la memòria del marit i el pare mort a Mauthausen. Així va ser com vaig començar a conèixer als primers deportats: Pagès, López, Sugrañes, Busquets, Ulldemolins, Alquezar, Amat-Piniella...

Es van anar fent reunions, canviant-ne el lloc, fins que un dia, Pagès va comentar que, sobre el pis on treballava com a agent d'assegurances, hi havia quedat buit un despatx i va proposar, aleshores, que potser havia arribat el moment de tenir un local social per a la nostra futura Amical; va dir també que, si arribava el cas que calgués la presència d'algun dels deportats propulsors de l'associació perquè hi havia algun problema o s'havia presentat alguna persona, ell, en uns instants, podria arribar-hi. Tots hi van estar d'acord,

Josep Egea i Maria Olivart

el local estava en un edifici del carrer Aragó, cantonada carrer Bruc.

I així va ser com ja es va crear la primera llista de socis, es va nomenar als dirigents responsables, essent-ne Joan Pagès elegit primer president. Diverses persones com ara deportats, vídues d'internats exterminats, esposes... van col·laborar per atendre el funcionament de l'entitat incipient i també es va comptar amb el suport moral de l'Amical francesa.

Què senzill sembla haver arribat a aquest punt! Però hem de recordar que ens movíem en la il·legalitat del règim franquista, no vam ser reconeguts legalment fins a 1978, i havent-nos vistos obligats a modificar alguns articles del nostre estatut de fundació.

Ara que celebrem els 50 anys de la constitució de l'Amical, serveixin aquestes línies per renovar el compromís i la memòria que els devem a aquells que van participar en la seva fundació i, en general, per a tots els que van patir la captivitat i l'extermini nazi, però molt particularment als meus pares: Maria Olivart Casares, sòcia fundadora, i Tomàs Rebollo Echaniz, assassinat a Mauthausen el 28 de juny de 1942.

Tomàs Rebollo Olivart
(Fill de Tomás Rebollo Echaniz)

Estimats amics de l'Amical:

Per tal de recordar els qui encara hi són i els qui ja no hi són, els companys m'han demanat que us digués unes paraules en honor de la meua mare.

Ja podeu suposar què dirà un fill de la seva mare, segons el meu criteri, va ser una dona molt íntegra. Va quedar sense pare molt jove i es va defensar molt enèrgicament dels avatars de la vida. Fent un petit salt a la seva biografia, quan va ser una mica més grandeta, es va casar amb el meu pare, d'aquell matrimoni en vaig néixer jo, una criatura sana que pesava 1,930 kg en néixer.

Ja parlant d'història, però, diré que el pare era militant d'esquerres i que, durant els fets del 6 d'octubre, es va escapolir a la capital per salvar-se de les represàlies. Tot això comptant sempre amb el suport de la meua mare. Finalment, el van proclamar batlle del poble on vivien.

Durant la Guerra incivil, que dic jo, va haver-se d'incorporar a les files republicanes i va ser destinat a automobilisme, és per això que va conduir un camió en la retirada cap a l'exili a França.

La mare es quedà sola amb el seu fill. Treballava en una fàbrica tèxtil i, d'aquesta manera, em va pujar de la millor manera possible amb els seus esforços fins que vaig tenir l'edat de poder-la ajudar: vaig buscar-li una porteria i, d'aquesta manera, vam poder estar junts.

I és en aquesta porteria que s'hi va forjar una mica la his-

tòria de l'Amical: allí, de tant en tant, s'hi reunien les vídues membres de l'entitat; per anomenar-ne algunes diré que hi assistien la Maria Olivart, la Trini, la mare del bon amic Llibert, una altra bona amiga, la Teresa, i també la Benita i alguna altra que ara no recordo... Aquestes vídues que van mantenir viva la flama de la memòria dels seus marits morts, injustament, pels seus ideals, van ser acollides per uns homes com ara el gran lluitador Pagès, primer president de l'Amical, i molts d'altres.

Aquesta memòria dóna molt per contar, encara que els historiadors contemporanis moltes vegades no se'n recordin o ignorin aquestes petites gestes de devoció als marits. Voldria recordar que la meua mare va ser una de les que van assistir al primer viatge que l'Amical va organitzar al camp de Mauthausen en companyia de la seva néta, que era molt petita, i que jo em vaig sentir molt orgullós per la digna representació. No voldria fer-me pesat en les virtuts que ella, com a dona, va acumular al llarg de la seva vida, heu de tenir present que ella sempre tenia la il·lusió que el meu pare tornaria, penseu que, quan algú trucava a la porta de casa, sempre esperava que pogués tornar a veure en Ramonet, i això va durar fins que va morir als 88 anys.

Això és en record de la Maria Artigas i Triola, vídua de Ramon Sala i Besas. De tot cor, del seu fill Ricard Sala i Artigas

Ricard Sala Artigas
(Fill del deportat Ramon Sala i Besas)

El 6 de febrer de 1939, el meu pare, Joan Escuer Gomis, passa els Pirineus per exiliar-se a França, fugint, com milers d'espanyols, del poder dictatorial de Franco.

Coneix els camps de concentració del sud de França per refugiats espanyols abans d'incorporar-se a la Resistència francesa a la regió de Bretanya (Loire Atlantique).

La meua mare, Constanza Martínez Prieto, segueix més o menys el mateix camí i també s'incorpora a la Resistència a la regió de Nantes.

Els seus destins es van a creuar en una comissaria de Nantes, en ser arrestats per la policia secreta alemanya. Es prometen tornar-se a trobar en sortir dels camps de concentració on van ser enviats, la meua mare a Ravensbrück i el meu pare a Dachau.

Constanza Martínez i Joan Escuer al camp de Dachau. 1990

Miraculosament, es van salvar els dos dels camps de la mort i no es van separar més fins a la desaparició de la meua mare el 1997.

Tota la seva vida, tant en l'exili com des del seu retorn a Espanya, van lluitar contra el feixisme i el nazisme, compromesos amb el PCE que era clandestí a França i a l'Amical de Mauthausen de Barcelona, de la qual el meu pare va ser president del 1996 al 2003.

Per a ells, el deure de memòria era el més important. Es van dedicar a explicar el què havien viscut en els camps de concentració; per la qual cosa, anaven pels instituts, les escoles, a passar la pel·lícula «Nit i Boira».

Quan va morir la meua mare, el meu pare continuà sol i es va dedicar a acabar el llibre de memòries que havia començat a escriure quan retornà del seu exili. Aquest llibre ha estat publicat per l'Amical en castellà i en francès, perquè, des dels dos costats dels Pirineus, a través del text del meu pare, es conegui el paper que van tenir els Republicans espanyols en la Resistència francesa contra el nazisme i el feixisme i és el nostre deure cap a tots ells donar a conèixer aquests fets perquè no s'oblidin ni es tornin a repetir.

Delia Escuer

(Filla dels deportats Constanza Martínez Prieto i Joan Escuer Gomis)

L'acció pionera de l'Amical no hagués estat possible sense la tasca dels exiliats i dels delegats. Molts dels què no retornaren estigueren al costat de l'associació, des de bon començament, i conscients de les dificultats que suportaven els antics deportats, des d'altres països contribuïren a la seva defensa. Entre altres, **Eusebi Pérez Martín i José Mª Villegas Izquierdo**, des de Veneçuela, **Juan Camacho Ferrer**, des de l'Uruguai, **David Moyano Tejerina**, des de Bèlgica, **Matías Arranz Aparicio**, **Salvador Benítez Griñó**, **Paco Batiste Baila**, **Esteban Pérez Pérez**, **Manuel Alfonso Ortells** i **José Alcubierre Pérez**, des de França.

David Moyano

Matías Arranz

Dibuix realitzat per Manuel Alfonso Ortells. 2012

La xarxa teixida arreu de l'estat, va permetre estendre, ben aviat, el radi d'acció, gràcies a antics deportats, com *Antonio Muñoz Zamora*, a Andalusia, *Jorge Pérez Troya* a Madrid, *Paco Aura Boronat*, al País Valencià, *Julio Cesáreo Casabona Marias i Feliciano Gracia Zalaya*, a l'Aragó, *Mercedes Núñez* a Galícia, *Luis García Manzano "Luisin"* i *Ramon Buj Ferrer* a França, o a fills, com *Angelita Andrada Salgado* a Astúries, *Joaquín Gálvez Prieto*, al País Basc, i *Jordi Riera Sorribas*, a l'Empordà.

El president del govern de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, amb la delegació de l'Amical. 1988

Joan Escuer, Núria Boix i Antoni Roig

El president de govern espanyol Felipe González amb la delegació de l'Amical. 1991

El president de la Diputació d'Ossa, Marcelino Iglesias, amb Julio Casabona, Joan Mestres i Salvador Benítez. 1988

A mesura que l'associació s'eixamplava, després de la seva legalització i el reconeixement institucional, la feina es multiplicà, i no hagués estat possible sense al treball, durant molts anys, dels deportats *Fernando Fernández Lavín*, *Antoni Roig Lliví* o *Josep Figueras Solé*, de fills com *Josep Zamora Guiu*, *Antònia García Luís*, *Pilar Molins Cid*, *Lluís Reverte Zaragoza*, *Llibert Villar Piqué*, *Ricard Sala Artigas*, *Tomàs Rebollo Olivart*...

50 ANYS DE L'AMICAL DE MAUTHAUSEN

Quan vaig tenir coneixement de l'Amical de Mauthausen, va ser aleshores quan vaig passar a tenir una nova família. Va ser en una trobada de persones que van perdre els seus familiars represaliats pel govern franquista. Nosaltres volíem restablir el bon nom i l'honor dels nostres familiars morts, ja que foren empresonats, torturats i finalment assassinats.

Jo coneixia el sofriment dels camps nazis, on milions de persones hi havien deixat la vida, martiritzats fins arribar a la tràgica agonia que els esperava.

El coneixement de l'existència de l'Amical ens va arribar gràcies a Salvador Grau Mora, qui ens va donar a conèixer la seva legalització el dia 8 de febrer de 1978. Va ser tot seguit que ens vam apuntar a l'Amical. Aquell any va ser la primera vegada que nosaltres vam anar a la trobada a Riells del Montseny. Fou en aquest moment quan vam conèixer l'Amical que hem estimat sempre. En aquest moment és quan entrem a formar part de la nova família. Co-neixem nois i noies, ja grans, que esdevenen els meus germans en la deportació. No els anomeno perquè ells ja saben qui son. Tenim les mateixes angoixes i els mateixos sentiments.

Els exdeportats, homes i dones, ens van acollir des del primer moment a formar part de les seves vides. Amb ells hem viscut moments de patiment. Quan ells deixaven anar els seus records, nosaltres ho vivíem intensament. Viure la

seva experiència ha estat molt enriquidor. S'havien compromès a explicar al món el què els havia tocat viure. Per això, mai no tenien un no per anar a explicar la seves vivències a les escoles, universitats, biblioteques. No importava que fossin lluny o a prop. Són persones plenes de humanitat i que portaren sempre al cor la lluita per donar a conèixer la veritat del què va succeir per culpa del maleït feixisme.

Una menció especial mereixen les persones que portaren endavant l'Amical amb el risc que això suposava. Un record per a tots els presidents que ha tingut l'Amical. Només diré el nom del primer president, Joan Pagès, qui inicià una tasca que fou seguida amb responsabilitat i valentia

per tots els altres presidents. Tots han estimat l'Amical i l'han portat endavant.

També vull recordar especialment a les vídues, que feien permanència a les tardes per si podien ser d'ajuda. Desenvoluparen una tasca molt important.

Estic orgullosa del temps dedicat a treballar per la nostra Amical. He rebut més del què he donat. Poder anar a les escoles no té preu.

Un record a totes la persones que ens han deixat i una abraçada a tots els amics de l'Amical.

Pilar Molins,

(Filla del deportat Joan Molins Mayné)

A la memòria d'un republicà d'Ulldecona, víctima del nazisme i la intolerància

Estic a l'Amical des del 1995 en record del meu pare. El meu germà, per mediació d'un amic que treballava a la Maquinista, es va assabentar que el pare del xicot, en Juanito, també va morir a Mauthausen, i li va comentar que l'estat Alemany donava unes indemnitzacions. Hi vàrem anar els dos, a la seu del carrer Aragó, i des de llavors hi col·laboro.

Jo sóc del 1933. Recordo que, abans de la batalla de l'Ebre, als meus tres anys, el meu pare, Joan Baptista Reverte Vives, que era pagès a Ulldecona, tornava de treballar al camp amb el carro i el matxo i jo l'esperava a la porta de casa i m'hi muntava per donar un volt. A les golfes, al paller, hi havia un sac on guardava la bandera republicana. Quan venia l'aviació a bombardejar ell anava al campanar de l'església del poble i tocava la sirena per avisar a tothom. Quan alguns exaltats van estar a punt de cremar l'església ho va aturar, perquè, quina culpa en tenien els sants?, i va parar el cop. Amb l'entrada dels feixistes, se'n va anar caminant amb l'alcalde cap al Montsià i cap a Barcelona, però l'alcalde va decidir tornar a Ulldecona perquè no havia fet res, però tan bon punt hi va posar els peus, els franquistes el van assassinar.

Als meus quatre anys, al 37 quan les forces d'en Franco van arribar a Vinaros, el meu pare ja havia marxat. Va arribar a Barcelona, al carrer Entença 89, a la barberia del seu germà, prop de l'escorxador de Sants, que el va convidar a quedar-se a casa seva on ningú l'aniria a buscar i on no li faltaria res i estaria amagat: "No t'aventuris a fotre al camp, perquè serà pitjor", però el pare va voler marxar i no se'n va saber res fins que, ja al febrer, va enviar un missatge des de França amb la cèdula personal, i la meua mare li va enviar una carta que va respondre, però ja va deixar clar que no calia que li enviéssim res perquè se'ls emportaven cap a Alemanya, cap a un stalag, com li va passar a l'Álvarez, l'anterior president de l'Amical. Era quan Petain va formar el govern de Vichy.

Van anar després a Àustria, a Krems prop de Viena, al stalag XVII-A, l'Álvarez, i al XVII-B el meu pare, a fer serveis comunitaris, fins que la Gestapo de Viena els va enganxar cap a Mauthausen. El meu pare hi va arribar en un comboi de 320 espanyols, amb 43 anys, el 19 de

desembre de 1941 i li van assignar el número 4.883 que ja havia estat el número d'un de Canet de Mar. Va durar 7 mesos, i hi va morir el 28 de juliol de 1942, com molts innocents, víctima de la fam, la degradació i el treball esclau.

Tot això ho explico a la gent jove, al instituts, amb la gent molt atenta, sobretot als que es posen a la primera línia.

Lluís Reverte i Mª Lluïsa Villalba amb l'alcalde de Barcelona, Jordi Hereu, a la Festa de la Mercè. 2006

Els que no volen escoltar es posen darrera, però ja m'en carrego d'arreglar-ho, perquè sóc una mica punyeter, els dic que es posin davant també perquè així ho comprendran millor i jo no hauré de cridar tant i, molt sovint, passa que quan he acabat, em pregunten coses fins i tot quan ja he sortit al carrer.

Aquella era una època de valors. Ara en falten. Però els valors s'adquireixen en uns determinats moments quan es decideix defensar una causa. Abans com ara molts esquiven les causes. Si tirem endarrere, a l'any 1982, quan Felipe González va governar Espanya, es van produir canvis positius, després de molts i molts anys grisos. Ara, sembla que toca Sant Tornem-hi i la gent haurem d'espavilar entre les omnipresents lleis dels mercats. Comença a passar.

Es van carregar la República, les idees i les oportunitats comunistes, les anarquistes, les catalanistes i totes les progressistes. Però sembla que la gent comença a no deixar-se engolir pels ressorgiments dels totalitarismes ultraliberals o feixistes.

Mai més, pare; mai més, fills; mai més, socis!

Lluís Reverte Zaragoza

(Fill del deportat Joan Baptista Reverte Vives i vicepresident de l'Amical de Mauthausen)

L'horror de l'absència

Retrat sèpia i lletres gravades en una placa, blanc sobre negre granit. El teu nom, que és el meu, record constant i punyent de la memòria. Els teus ulls tristos, apagats, em miren des de la mateixa foto emmarcada en plata de casa els pares, retrat innocent de carrabiner ben plantat. Una data, 14-4-1941, és la fuetada que m'omple els ulls de llàgrimes pendents, alliberant emocions que els anys han provat d'amagar.

Mauthausen i Gusen, noms prohibits dins meu, història maleïda. I tant mateix una lletania repetida sens fi. Com parlar de l'horror? Com entendre la ferida oberta i tant profunda? Dins meu un sentiment de vergonya em diu que els que no hi vam ser-hi no tenim dret al dolor. Les fotos en blanc i negre i els ulls grisos dels morts en vida m'entravessen com ganivets i em recriminen el plor, com si els hi robés el seu dret, com si escurcés el seu passat condemnat, el seu futur efímer. Les imatges són dures, la realitat mes enllà de la crueltat, incapaços de ser-ne conscients els qui no ho vam patir. Molts hi van morir però la vida els hi van prendre a tots. He visitat els barracons, la càmera de gas i els crematoris, asèptics i maquillats pel pas dels anys, desgastats per l'exhibició constant. He vist fotos de despulls humanes, de botxins somrients... de l'infern. Però davant la teva mirada, ignorant encara de la crueltat que havia d'arribar, la magnitud de la barbàrie salvatge es difumina en un gris cendra, com de foto antiga que s'esborra fugissera del temps, i la náusea deixa pas a la imatge de la meva àvia i el record punyent del seu silenci ple de rancúnia. Maria, la teva dona.

L'ofec que em trenca el pit i les llàgrimes que m'ennueguen són més per ella que per tu, avi. He hagut de venir fins a Mauthausen i Gusen, viatge constantment postergat, per entendre que la pena arrelada en el meu interior i que ara em congela el cor no és pels camps d'extermini, no és per aquella barbàrie. És per la crueltat de l'absència, el buit d'un marit robat, el record segrestat d'un pare. La teva filla Antònia, orfe víctima de l'exili, passatgera del tren de la mort, guardiana del record. Sofriment en segon pla sota l'ombra d'una mare vídua espoliada del seu home, de la

terra i de la seva pròpia vida.

L'Holocaust ha estat l'escenari mitificat per un infant a través dels ulls de l'àvia, del seu odi en silenci, del seu sofriment sense veu. Tots els documentals sobre el terror posposats, pel·lícules no vistes, llibres enterrats a les prestatgeries esperant ser oberts. Tota la vida evitant aquest viatge, trobant sempre justificació per no remoure el meu interior afligit. La por a enfrontar-me al destí mortal de l'avi i al de tants d'altres no era la veritable raó, ara i avui ho entenc. Aquest viatge m'enfronta al drama que dues dones vivien davant meu cada dia i que els meus ulls es negaven a veure. La tragèdia llunyana ha estat la coartada per no viure la propera. Era més fàcil pensar en tu, l'avi màrtir a milers de quilòmetres, per protegir-me del què em feria de debò, ben a tocar meu. Quan més lluny és el viatge, més a prop et porta.

Davant d'aquesta placa, a la meva esquena el crematori de Gusen clavant-me els seus ulls de foc, us vull demanar perdó. A tu avi per no haver fet aquest viatge abans, tot i que interiorment el feia cada minut de cada dia. Em van robar el dret a estimar-te com a persona i ho he fet com un record idealitzat, ple de misteri per la història ignorada, mitificat pels silencis.

A tu àvia per no dir-te amb paraules quant em feria el teu patiment, per no demanar-te més històries de l'avi, més enllà de la mort. Perdó per valorar menys el teu holocaust personal que el de les víctimes que no van sobreviure.

I a tu mare, sempre sota l'ombra de l'avi, ofegada pel constant desconsol de l'àvia, no vaig saber veure el teu propi turment fins l'arribada la teva absència. Adorador de mites llunyans, em sento ara lladre de sentiments propers.

L'udol del passat empetiteix els meus pensaments. Mauthausen i Gusen estan aquí, a la geografia real dels mapes. Hi són les víctimes que van morir, les que van sobreviure amb l'ànima robada, els familiars. Ells no van poder evitar ser els protagonistes. Els altres només som visitants que ens preguntem com ha estat possible aquest horror, viatgers a la recerca de la nostra pròpia memòria. (Visita a Mauthausen i Gusen, Agost 2012)

Agustí Solla Garcia-Risco

(Nét del deportat Agustín García-Risco Claro i fill d'Antònia García-Risco Luis, integrant del comboi d'Angulema)

A l'Amical, pel meu pare

Estic a l'Amical pel meu pare, Lluís Villar, que va néixer el 6 de juny de 1900. El recordo, quan jo tenia quatre anys, pocs dies abans de la retirada republicana, abans que entressin els franquistes a Barcelona. Vivíem en una planta baixa del carrer Nàpols. El pare m'estava pelant unes castanyes i de cop a volta va venir l'aviació a bombardejar, em va agafar pel braç i vam sortir corrent cap al refugi. Estava ple de matalassos i de gent acovardida que hi feia vida. Allò em va impactar. És l'únic record que em queda del pare.

Va ser l'any 43 o 44, quan tenia 8 o 9 anys, que vaig saber què havia passat. Tots els meus companys de la mateixa

edat tenien pare i jo era l'únic a qui li faltava. Hi havia molta misèria. A l'escala de casa una senyora tenia una ràdio i hi anàvem tots els veïns al vespre a escoltar els "partes" de guerra de Ràdio Moscou en espanyol o la BBC de Londres. La meva àvia m'hi portava. El meu pare ja era mort, però no ho sabíem, encara esperàvem que tornés. Quan el meu pare es va acomiadar de la mare li va dir: "Jo no he fet res, però si em quedo em mataran per ser republicà". Anar voluntari a defensar la República era una cosa que els feixistes no perdonaven. "Quan acabi el conflicte, tornaré", però va venir la guerra mundial, es va acabar i el meu pare no donava senyals de vida.

El certificat de la defunció va trigar en arribar. L'any 46 la meva mare, pobre dona, va recollir uns diners i va anar a casa d'un advocat que va prendre interès i al cap d'un

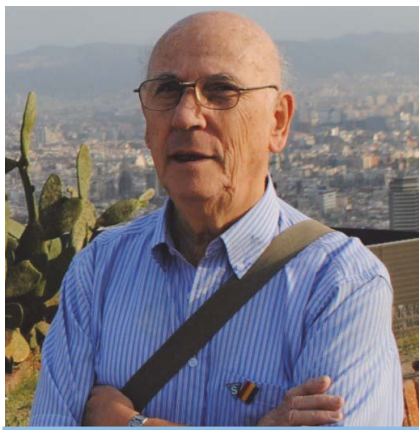
temps la va cridar i li va dir: “El seu marit és mort”. El meu pare va entrar el 25 de gener de 1941 a Mauthausen i la defunció va ser el 7 de desembre del mateix any a Gusen, tenia 41 anys. Als 11 anys em vaig adonar que no tenia pare.

La meua mare va anar a una sèrie de reunions de vídues a casa d'un xicot que té el número 14 de l'associació, en Ricard Artigues, i la Trini, una de les fundadores l'entabaven perquè es fes de la Junta, però va dir que no. Jo vaig arribar a l'associació fa ara

uns 25 anys. Al bar on esmorzava quan treballava va sortir la conversa dels camps de concentració i en Julià, el cambrer, va comentar que un senyor havia sobreviscut al camp on va morir el meu pare i que me'l presentaria, era l'Antoni Roig que va ser de la Junta.

Era un tema tabú. Jo havia treballat a una empresa tèxtil a Barcelona on tothom parlava de futbol, i jo a vegades treia aquests temes i per ser el més gran i per prudència i educació no em feien callar, però em miràvem com dient: “Què explica en Liberto?” No s'ho creien massa. Ara després dels anys, sí. Han vist reportatges a la televisió, han pogut comprar algun llibre. Més del 60% dels espanyols de Mauthausen varen morir al camp de Gusen, on els acabaven de rematar, quan eren esquelets que ja no servien per carregar a la pedrera de Mauthausen.

Una part important de la meua vida ha estat dedicada a conservar la memòria del pare: he fet moltes xerrades a les

Llibert Villar

escoles i instituts, he portat la memòria als joves, per tot l'estat, quan em vaig decidir, després de fer-me soci i quan he pogut gaudir de més temps lliure, en jubilar-me. Amb en Tomàs, un altre fill de deportat, quan ens criden, hi anem junts. Enguany hem fet 18 xerrades i moltes han estat en llocs on han volgut repetir. Les donacions que podem recollir per aquestes intervencions ajuden al manteniment de l'associació. Venem llibres sobre la deportació, presentem la pel·lícula d'Alain Resnais “Nít i boira”...

Aquell temps de silenci va fer que l'associació nasqués al 1962 en la clandestinitat del franquisme, 17 anys després de l'alliberament del camp, per defensar els valors de la República i per recordar aquelles víctimes del terror nazi que encara avui els feixistes volen presentar com a apàtrides o, pitjor, condemnar-los a l'oblit. Per tot això he acompanyat a socis i estudiants a Mauthausen en 11 ocasions.

Enguany he celebrat 50 anys de casat, els mateixos que l'Amical. La meua dona sempre m'ha seguit en aquest tema. Als meus fills, que ja són grans i són socis, no els va tant, però la sòcia principal és la meua néta. La vaig fer sòcia el dia que va néixer. Li pago la quota molt satisfet, tinc el seu carnet, i si arribo a temps, l'hi donaré i l'hi explicaré.

Llibert Villar Piqué

(Fill del deportat Lluís Villar Fornas i vicepresident de l'Amical de Mauthausen)

2. TREBALL I COMPROMÍS

ALTRES VEUS

Deixàriem de complir amb el nostre compromís si oblidéssim el caràcter de la persecució nazi, adreçada a tots els col·lectius que no s'avenien amb els dictats del seu ideari exclouent: Testimonis de Jehovà, Jueus, Gitanos, Homosexuals, Discapacitats i Maçons, a més de no oblidar una línia de treball conjunta, en força ocasions.

DESTÍ COMÚ

Tot fullejant els diaris d'aquests dies, una notícia m'ha cridat l'atenció per damunt de la crisi, el rescat econòmic, l'inici del curs escolar o els primers partits de la Lliga: el Ministeri de Justícia espanyol ha creat una base de dades amb informació sobre els espanyols que moriren als camps de concentració nazis d'Alemanya i Àustria.

Per molt que ens diguin que l'Holocaust és un tema recurrent pels jueus, la creació d'aquest registre és una prova de què no tan sols per a nosaltres, els jueus, el genocidi nazi va marcar una de les pàgines més negres de la Història de la Humanitat. Moltes altres persones patiren i el seu destí es va creuar amb el nostre.

És el cas de milers de ciutadans catalans, balears, valencians... espanyols, que es veieren abocats a abandonar Espanya després de la Guerra Civil i a fugir a França. Un país que els va rebre amb hostilitat tant per part de les autoritats com del propi poble francès. En els seus camps d'internament i concentració i sota una Europa en guerra varen conviure. Però el coneixement mutu havia començat feia tan sols 3 anys.

En els anys de la guerra civil espanyola (1936-1939) el món jueu europeu oferí un gran suport al bàndol republicà de dues maneres: a través de la premsa jueva que defensava la República espanyola i a través de les Brigades Internacionals, en les quals s'hi trobaven grups de jueus d'ideologia sionista, socialista, comunista, anarquista, etc. i en molts casos amb vincles sefardites. No coneixem exactament el nombre de jueus europeus que va venir al nostre país a lluitar en el bàndol republicà, però sí se sap que fou el segon contingent d'estrangers a les Brigades Internacionals, per darrere del grup francès que va enviar 8.500 persones. Per tant, el contacte, la comunicació, la convivència entre jueus europeus i espanyols republicans ja era un fet durant la contesa espanyola.

Tal com sabem tots, la balança de la guerra no s'inclinà del costat republicà i els perdedors es van haver d'exiliar. La majoria va buscar refugi a França, on hi arribaren al voltant de 500.000 refugiats, que foren internats en camps totalment improvisats, en pèssimes condicions sanitàries i sotmesos a una estricta vigilància.

La majoria dels jueus que havien lluitat a Espanya en les Brigades Internacionals no van poder tornar als seus països d'origen, ja que havia començat la II Guerra Mundial. Així fou com també foren internats als camps del sud de

França i, junt amb els espanyols, molts s'uniren a la Resistència. Els principals camps foren: Rivesaltes (Pirineus-Oriental), destinat als catalans; Sepfonds (Tarn-et-Garonne) i Le Vernet (Ariège) per als obrers. Aquests dos darrers centres foren els camps francesos més importants i funcionaren fins el 1944, tancant i exterminant a jueus, espanyols, romanesos, gitanos i altres europeus indesitjables per als nazis i per a una part important dels francesos. El ja mencionat de Le Vernet era conegut com "camp repressiu" i en ell s'havia de tancar als "individus perillosos per a l'ordre públic i la seguretat nacional", en general comunistes i dirigents de les Brigades Internacionals. A aquests centres d'internament se li van sumar altres, com Argèles-sur-Mer, Saint-Cyprien (sumant ambdós més de 180.000 internats), Prats-de-Molló i altres més petits com Gurs (amb 23.000 excombatents espanyols i 7.000 brigadistes), Noé i Barcarès (amb gairebé 150.000 refugiats).

L'experiència que van tenir els internats, la definien com apropar-se a un abisme, a allò més profund de la seva persona. Explicaven que alguns embogiren, els dies eren buits i davant sols tenien el mar i la desesperació. El fred, la fam, les malalties, la misèria, els abusos... No comprenien el comportament per part del govern francès i d'una part de la població, que els va tractar no com als defensors de la República enfront el feixisme, no com a refugiats, sinó com a criminals de la pitjor mena. Aquesta situació es repetia en altres camps situats en altres països europeus on compartiren també el patiment i l'horror: Mauthausen, Buchenwald, Majdanek, Auschwitz, Dachau, Flossenbürg, Neuengamme, Ravensbrück, Sachsenhausen...

Un cop acabada la II Guerra Mundial i amb una Europa devastada i plena d'apàtrides i persones que intentaven refer les seves vides, començava la tasca de reconstrucció. Amical Mauthausen ha estat una de les organitzacions que durant anys ha tingut com a objectiu donar suport a les víctimes i als seus familiars. Primer, en la clandestinitat, després, obertament. No és suficient amb l'exhumació de les fosses comunes, no hi ha prou amb atorgar pensions o celebrar homenatges. És important també netejar l'honor dels milers de víctimes del nazisme. És important que passin a la Història sense màcula de criminalitat.

La Federació de Comunitats Jueves d'Espanya, en representació dels jueus espanyols, valora la tasca de l'Amical de Mauthausen i comparteix la lluita per recuperar la memòria de l'Holocaust. D'això en depèn que les generacions presents i futures tinguin molt clara la història dels seus avis, la història de la barbàrie succeïda tan sols fa unes dècades. I així procurarem que mai més tornin a repetir-se uns fets dels quals encara ens estem recuperant. Com a

jueu i espanyol, em ve a la memòria la trajectòria i les paraules d'una gran persona que va passar per aquesta experiència: Jorge Semprún, intel·lectual, escriptor, exministre i lluitador per la llibertat que va sobreviure al camp de Buchenwald. Va morir amb una preocupació: la desaparició dels testimonis.

Per això la labor d'organitzacions com l'Amical de Mauthausen és tan important. Perquè deixarà d'haver testimonis, però el rescat de la memòria ha de continuar. En

aquest 50è Aniversari recordem el dolor i la solidaritat dels nostres pobles i desitjo per a l'Amical de Mauthausen 50 vegades 50 anys més de treball, il·lusió i perseverança per tal que no s'oblidi allò que mai hagué de succeir.

Isaac Querub

(President de la Federació de les Comunitats Jueves d'Espanya)

Memòria d'un testimoniatge

«**C**omedians celestials», «cucs de la Bíblia» o «porqueria del Jordà» (*Solidaridad y voluntad de supervivencia: Comportamiento social y religioso de los Testigos de Jehová en los campos de concentración*, de Christoph Daxelmüller, Etnòleg, de la Universidad de Würzburg), sent com són, insults grollers, no tindrien entre persones civilitzades i d'una sòlida formació cristiana millor resposta que la més absoluta indiferència en una societat lliure i de dret. No obstant això, en els terribles camps de la mort, aquestes expressions pronunciades en contra dels Bibelforscher, els Testimonis de Jehovà, també anomenats Lila Winkel o «triangles porpra», eren sentències oneroses que presagiaven una mort brutal. Què va portar als membres d'aquesta confessió a una confrontació tan desigual? En paraules del professor Christoph Daxelmüller, Etnòleg, de la Universitat de Würzburg, va ser la seva irrenunciable determinació d'«Anteposar els manaments de Déu als dels homes, la negativa a donar-li a l'"emperador", Hitler, el què només pertany a Déu, el rebuig no només del servei militar, sinó

també de la salutació hitleriana, la seva negativa a cantar les cançons nacionalsocialistes [...] i, finalment, l'amor absolut a la veritat» (ibidem)

Com en molts altres casos, els resultats d'aquest brot sobtat d'intolerància es van produir enmig d'una indiferència gairebé general. I encara que la resistència política –del tot respectable– al nazisme és la més coneguda, la resistència espiritual i moral d'aquesta confessió, va posar en relleu la primacia de la consciència davant les idees. Per això, cal citar aquí les paraules d'Olga Wormser, i Henri Michel, que en un lúcid article, que bé va poder haver referit de la mateixa manera als republicans espanyols, els «triangles blaus», van dir: «Voldria reunir en un mateix record als nostres joves comunistes, als nostres Bibelforscher, als nostres camarades cristians. [...] La majoria d'ells van morir sense haver-se doblegat, sense haver consentit a embrutar-se» (*Tragédie de la déportation, 1940-1945 – Témoignages de survivants des camps de concentration allemands*, de Olga Wormser, y Henri Michel [Hachette, 1954, pág. 227].) Tot un testimoni per a la memòria de la nostra generació.

Aníbal Iván Matos Cintrón

(Director a Espanya del Cercle Européen des Témoins de Jéhovah anciens déportés et internés)

També centenars de gitanos van perdre la vida a Mauthausen

Tots els gitanos europeus, i especialment els que tenen entre els seus avantpassats a víctimes de l'horror nazi que va emborratxar d'odi racista a bona part de la ciutadania alemanya, ens sentim part de la mateixa família que per ser jueus, gitanos, republicans espanyols, discapacitats, etc. van acabar les seves vides en les avantsales de l'infern que van ser els camps de concentració i extermini creats pels nazis.

Per a nosaltres, els gitanos espanyols, dels que no tenim constància que compatriotes nostres fossin destinats a aquests camps d'extermini-com és ben sabut l'amistat de Franco amb Hitler ens va lliurar de ser envaïts i en conseqüència va evitar que els gitanos peninsulars fossin deportats als camps de la mort, l'existència del camp de Mauthausen-Gusen suposa el vincle principal de germanor dels gitanos espanyols i portuguesos amb els espanyols republicans que van sucumbir sota la bota assassina del Führer alemany.

En l'última celebració de l'alliberament del Camp de Mauthausen, situat al cor de la vella Europa, a només 150

quilòmetres de Viena, es va retre un homenatge a les víctimes que ho van ser per raó de la seva raça. Principalment jueus i centenars de gitanos al costat de milers d'espanyols republicans. Possiblement a més de cent mil persones procedents de moltes nacionalitats els van arrabassar la vida en aquell terrorífic lloc.

No puc evitar, cada vegada que he de fer menció a l'Holocaust, - els gitanos, en la nostra llengua universal en diem el Porrajmos- que actualment estem vivint a Europa moments de persecució racista que ens recorden, indefectiblement, els que van precedir a la Segona Guerra Mundial i que van representar l'avantsala de l'infern dantesc que va ser l'anomenada "solució final". En aquests moments, els gitanos estem patint la mateixa persecució nazi del segle passat, executada ara per extremistes grecs, txecs, eslovacs, hongaresos... Així, els nens gitanos són discriminats en les escoles d'Eslovàquia, i els envien a classes "especials" destinades als que presenten discapacitats mentals lleus. Mentre que a Txèquia en alguns hospitals se segueixen esterilitzant les joves mares gitanes per evitar

que neixin més nens gitanos.

És terrible pensar que alguns éssers humans no hagin après encara la lliçó. Com es pot pensar que hi ha races, ètnies, o com vulguin cridar-, que són superiors a altres i que per tant unes han de tenir privilegis que li són negats als considerats inferiors? I el pitjor, com és possible que hi hagi polítics que basen la seva doctrina en el populisme de dir "nosaltres som superiors perquè som més llestos, més tre-

balladors i més seriosos"? Mauthausen és la prova més propera als espanyols de fins on pot arribar la ceguesa racista, sense oblidar que simultàniament van existir Auschwitz-Birkenau, Belzec, Chelmno, Majdanek, Sobibor, Treblinka ... i tants altres llocs on sis milions de persones van morir només per no ser considerats aris.

Juan de Dios Ramírez-Heredia

(Advocat i periodista. President de la Unión Romani Española)

LA RAÓ DE LA MEMÒRIA

Molts van ser els que patiren les conseqüències d'una follia inexplicable per a la raó humana, un odi calculat i malalt que no responia a cap altre patró de comportament que la por al que sembla diferent. El foment de la por, una eina poderosa i malèfica per a la humanitat que ha resultat -i segueix resultant- instrument eficient a la dolenteria i a la perversió dels qui es creuen superiors, dels qui es creuen amb el dret de sotmetre al proïsme.

En aquests moments de tanta confusió, on els mitjans de comunicació es fan massa ressò d'aquelles qüestions que solament interessin als mercats, aquests nous i educats opressors que han trobat en un Milton Friedman embogit la llum que ens ha de fer a tots més pobres i menys lliures; en aquests moments on les veus de la gent ofeguen idearis i programes que ja ni els papers suporten, és quan més raó té la raó; és quan l'ésser humà amb tota la seva humil però immensa dimensió pot anar atrapant el seu temps i fer de la seva acció una immensa obra universal.

La raó, aquest concepte que tan han manipulat els qui no la tenen, que tan desitgen els que manen, que tan poc fan servir els que més tenen i que tan obliden els entenimentats, és la clau de volta de la nostra existència. La humanitat sencera l'ha anat arraconant per lliurar-se a solucions més senzilles, menys costoses de trobar, que no requereixen dedicar temps a pensar, a evolucionar.

Però el temps de les coses senzilles ja ha passat, avui la raó és l'instrument més delicat que hem de conrear, només ella pot ajudar-nos a tots plegats a trobar la força i l'enginy per a tenir futur. Però per a que aquesta raó s'encamini cap al bé comú requereix de la memòria, la memòria que dona sentit a la humanitat, la memòria que recull totes les històries, tots els fets, tots els sentiments, els amors, els odis, els dolors i les alegries. La Memòria dels pobles i dels col·lectius, la dels que no tenen veu, la dels que no tenen drets, la dels que tenen por a recordar, la dels que la tenen a oblidar.

La Memòria, una raó per a la raó. El record permanent d'allò que no es pot oblidar, el treball constant per enfortir convenciments d'estima cap a la humanitat, perquè només amb estima es pot seguir lluitant per una humanitat que segueix humiliant-se dia rera dia menystenint la seva pròpia força i convicció. La humanitat vigilant, la que estudia, la que recorda, la que progressa, la que se sent lliure perquè se sap instruïda i que se sap forta perquè és unida. Aquesta humanitat que recorda i venera és la que imposa la raó. La raó dels homes i dones bons que fan avançar aquesta nostra terra, la dels nostres pares, la dels nostres fills, la dels que un dia ens jutjaren per no haver jutjat.

No tenim dret a oblidar, no tenim dret a no explicar tot el què l'home ha fet contra l'home, perquè tots els que han patit els horrors dels homes seguiran explicant fins el darrer alè el què són, el què han estat i com han vençut.

Pere Grau

(Gran Lògia de Catalunya)

Mauthausen a la memòria rosa

El 1989 vaig tenir l'ocasió de visitar el camp de Mauthausen. L'ambient respirava el respecte dels cementiris i el malson davant tanta barbàrie. Els deportats homosexuals a aquest i a tots els altres camps, van patir el doble assetjament i menyspreu de botxins i de la resta de presos, per causa de la seva orientació sexual. El triangle rosa amb què van ser identificats ha estat reivindicat pel moviment gai a partir dels anys 70.

Aquell dia de 1989, l'Associació Internacional de Lesbianes i Gais (ILGA), va col·locar un triangle recordatori de l'homoholocaust en una de les parets del camp. Va ser un moment inoblidable. Els membres jueus de ILGA, a més, van realitzar una cerimònia d'homenatge als seus avantpassats allà sacrificats.

La batalla següent va ser la recuperació de la Memòria Històrica de la persecució nazi contra els homosexuals homes i les lesbianes, aquestes barrejades amb les ano-

menades "dones asocials", amb triangle negre.

Sens dubte el periodista francès Jean Le Bitoux, recentment mort, va ser el líder d'aquesta recuperació d'un passat entre negat o oblidat. Els grups gais durant els anys 80 acudien al homenatge anual als francesos deportats. Eren rebutjats sistemàticament. Però l'esforç i la publicació de la biografia de l'alsacià *Pierre Seel, deportat homosexual*, esgotat a França (a Espanya publicat per Ed. Bellaterra), va acabar per difondre la veritat.

Pierre Seel, a qui vaig tenir l'honor de conèixer, no es va acovardir davant els mitjans de comunicació per explicar aquell infern, on va morir el seu company de joventut. Pierre, a la fi de la guerra, es va trobar sota l'amenaça de la llei (les relacions sexuals entre homes no van ser legalitzades fins al govern de Mitterrand) i va formar una família. Es va doblegar a la doble vida imposada. En la seva vellesa va tenir sempre encesa una espelma en record del seu amant assassinat.

Jordi Petit

(President honorífic de la Coordinadora Gai-Lesbiana de Catalunya)

La col·laboració i suport de les institucions al llarg dels anys ha estat llarga i fecunda. Remarquem especialment les relacions i treballs amb ajuntaments com els de: Santa Coloma de Gramenet, Vilafranca del Penedès, Barcelona...

Enguany, l'Amical de Mauthausen celebra el seu 50è aniversari. Personatges com Joan Pagès, Amadeu López Arias o Joaquim Amat-Piniella van treballar, des dels inicis d'aquesta entitat, per assolir uns objectius ben clars. La seva voluntat va ser defensar els drets morals dels 10.000 deportats espanyols als camps de concentració nazis durant la Segona Guerra Mundial.

Aquests primers 50 anys de l'entitat han estat plens d'esforç i de feina ben feta. Una feina compromesa amb la lluita contra el racisme, la xenofòbia i l'antisemitisme. L'Amical de Mauthausen també va néixer per la necessitat d'estrènyer els vincles entre els familiars i amics de les persones que van viure aquella experiència tan traumàtica i, d'aquesta manera, recuperar i preservar la seva memòria històrica.

Des de l'Ajuntament de Barcelona sempre hem valorat molt positivament tot el treball que s'ha dut a terme des de l'Amical de Mauthausen. Per aquest motiu, l'any 2001 es va reconèixer aquesta entitat atorgant-li la màxima condecoració de la ciutat, la Medalla d'Honor de Barcelona.

Barcelona sempre ha estat una ciutat profundament compromesa amb la llibertat, la democràcia, la solidaritat i la convivència, i l'Amical de Mauthausen sempre ha tingut un paper clau en aquest compromís. Finalment, com a alcalde de Barcelona, només em resta felicitar-vos per aquests 50 anys i animar-vos, una vegada més, a seguir treballant per la recuperació de la nostra memòria històrica.

*Xavier Trias
(Alcalde de Barcelona)*

50è ANIVERSARI DE L'AMICAL. UNA COMMEMORACIÓ AMB L'ESSER HUMÀ COM A CENTRE

Des d'antic, l'ésser humà s'ha fet servir de commemoracions i celebracions com a rituals socials que conviden a prendre consciència. Enguany commemorem el 50è aniversari de la constitució de l'**associació Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme a Espanya**. Aquest aniversari ens permet prendre consciència individualment, institucional i col·lectiva d'un naixement i d'un compromís sostingut que arriba fins els nostres dies. El grup de persones que van fundar l'Associació segur que haguessin preferit reunir-se per altres motius i en un context completament diferent. En plena dictadura franquista, en el marc d'una clandestinitat arriscada i militant, un grup de dones i homes valents van constituir l'associació amb finalitats de solidaritat, de defensa dels drets fonamentals dels deportats catalans i de la resta de l'Estat, i de preserva de la seva memòria, tot denunciant el què havien sofert milers de persones als camps d'extermini nazis, inclosos alguns fundadors de l'Amical. La barbàrie dels camps de treball, de concentració i d'extermini nazi, i la macabra idea de la mecanització de l'eliminació sistemàtica d'éssers humans—pretenent inútilment cosificar el què està més enllà de la matèria—encara colpegen les nostres consciències. Si les nostres entranyes encara es commouen és, en part, a causa de la determinació i la vocació de dignitat i fraternitat vers l'ésser humà dels nombrosos membres de l'Amical i de les persones, organitzacions i institucions que han aconseguit que els acompanyem en aquest camí, que l'Amical va endegar ara fa 50 anys. Amadeu López, Joan Pagès, o Joaquim Amat-Piniella—escriptor manresà, autor de l'obra *K.L. Reich*, escrita poc després d'acabar la segona guerra mundial, i publicada un any després de la constitució de l'Amical, a causa de la censura—són alguns dels deportats

que conformen els fonaments d'aquesta organització, a la que s'han anat sumant centenars de socis i amics, tot fent créixer una associació emblemàtica avui liderada per un equip humà excel·lent presidit per la historiadora Rosa Toran.

El servei que l'Amical ha realitzat en aquests 50 anys va molt més enllà del limitat apunt que dibuixen aquestes poques línies: la recollida de testimonis, fotografies i informació sobre deportats als camps nazis, la facilitació d'assessorament a joves estudiants de batxillerat, universitaris i investigadors que han fet recerca sobre aquestes realitats, la conservació de tota aquesta cabdal informació documentada així com la preservació de tota aquesta en el seu arxiu a disposició de les generacions presents i futures, l'elaboració conjunta amb la UPF, la Direcció General i el Memorial Democràtic de les bases de dades de deportats espanyols als camps nazis i, en fi, la impressionant tasca pedagògica, a través de xerrades a escoles, participació en actes nacionals i internacionals i els transcendents viatges amb deportats supervivents i estudiants al Camp de Mauthausen-Gusen (Àustria)—que hem tingut l'honor de poder acompanyar—són només alguns exemples notoris de la impressionant tasca desenvolupada. La percepció directa per part dels estudiants dels llocs de l'horror—acompanyats i guiats per supervivents o per familiars directes o persones coneixedores del lloc i del tema—és la millor manera d'implicar moralment i pedagògicament als alumnes en la *cum-passionem* amb el dolor humà, així com en la comprensió de fins on pot portar el racisme, les idees excloents, la falta de respecte, el menyspreu envers els altres i les idees delirants sobre la superioritat d'una raça o un col·lectiu front la resta dels éssers humans; tot això ens convida a tenir sempre present el risc que aques-

tes inèrcies, en unes circumstàncies històriques determinades, poden desembocar en l'acceptació de projectes polítics i/o socials basats en el racisme, les desigualtats i en l'eliminació dels adversaris polítics o de determinats grups socials.

És en aquest marc que posem en màxim valor l'acte institucional de desgreuge i reconeixement que està preparat per aquesta commemoració davant els supervivents, els seus familiars, els membres de l'amical a Espanya i França i representants de l'Amical a nivell internacional, amb la participació especial de l'Alcalde de la ciutat austríaca de Mauthausen, Mr. Thomas Punkenhofer, acompanyat del Regidor de Cultura i alhora responsable de l'associació memorial Perspektive Mauthausen –representants institucionals que treballen intensament davant l'emergència alarmant d'actuacions i idees neonazis al seu país–, i familiars de la Sra. Anne Pointner, ciutadana de Mauthausen que va arriscar la vida per donar suport als deportats i que va guardar amagats els negatius fotogràfics sostrets per deportats republicans, negatius que més tard van servir de prova documental sobre l'horror viscut al Camp de Mauthausen-Gusen als Judicis de Nuremberg, on el català Francesc Boix va oferir el seu testimoni com a supervi-

vent.

Malgrat les disculpes oficials no retrotrauen mai els fets viscuts i patits, sí serveixen, en canvi, a la reparació moral de les víctimes i els seus familiars. Alhora, el sincer reconeixement a les persones, que enmig d'aquesta dinàmica indigne, van saber fer l'impensable per combatre no-violentament el nazisme i el feixisme, són aportacions que recomponen un teixit humà malmès i faciliten oportunitats guaridores i de fraternitat que volem posar en el lloc més elevat.

La Vicepresidenta de la Generalitat de Catalunya, H. Joana Ortega, el Director General de Relacions Institucionals i amb el Parlament, Sr. Joan Auladell i el Memorial Democràtic –com a institució que vehicula les polítiques públiques de memòria– volem expressar la nostra més sentida enhorabona per cada un dels segons de generositat que heu esmerçat en aquests primers 50 anys en favor dels deportats, les seves famílies, els membres de l'associació, els joves, el país i, en definitiva, la humanitat.

Jordi Palou-Loverdos

(Director del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya)

La memòria i l'alarma

Tots aquells qui com l'Amical han dedicat esforç i constància a recordar els efectes de la barbàrie del nazisme, del seu univers concentracionari i de les seves polítiques d'aniquilació planificada, han hagut de subratllar en alguna ocasió que aquesta no era una feina enfocada només cap al passat, sinó també cap al present i al futur. La del passat ja seria per ella mateixa valuosa: és just, un deure moral, conservar la memòria del dolor i del crim, en homenatge a aquells qui van patir. La memòria no és el contrari del perdó: potser n'és fins i tot un component imprescindible. Però en qualsevol cas mantenir la memòria viva seria ja un objectiu plausible. Encara que fos l'únic.

Però hi ha en aquest manteniment de la memòria viva una mirada també cap al futur. En els moments de màxim optimisme podem haver arribat a creure que recordar els crims del passat, la sordidesa del mal, podia ser una vacuna suficient perquè no es repetís. Potser és una pretensió excessiva. El segle XX ens va demostrar que ni la memòria ni la cultura ni la civilització ni la ciència ens servien totes soles com una vacuna infal·lible contra el mal. Mantenir la memòria no és inútil, però tampoc no deu ser suficient.

De tota manera, la feina de mantenir viva la memòria del passat, de conèixer-la i divulgar-la, pot tenir una altra virtut de present i de futur: generar el què podríem anomenar cèl·lules socials hipersensibles, amb la capacitat de disparar les alarmes, de detectar els símptomes del mal abans que no ho faci el conjunt social. Saber com van ser els processos dels anys trenta, les gènesis dels totalitarismes de signe divers que hi van esclatar, ens pot permetre endevinar la seva reaparició amb una antelació més gran.

En aquest sentit, però, ens cal afinar la nostra capacitat d'alarma. Res no torna igual. Les nostres cèl·lules de detecció del perill no poden buscar simplement la reencarnació dels mals dels anys trenta sota el mateix aspecte, sota els mateixos símbols, sota un idèntic discurs. També el mal aprèn a reencarnar-se. També la seva metastasi pot tenir aspectes i símptomes diferents. Llavors, el què ens cal, és definir el nucli dur d'aquella antiga maldat que va desembocar en els crims que recordem. Si busquem rèpliques exactes dels totalitarismes dels trenta, si busquem només neonazis o neotalinsites o neofeixistes o neofranquistes, probablement no els trobarem o no en trobarem gaires. Hem d'intentar definir l'essència mateixa del perill. I ho hem de fer ara especialment, perquè de la mateixa manera que la crisi del vint-i-nou va crear les condicions per a l'aparició, la confrontació i l'esclat dels totalitarismes dels trenta, la crisi actual pot crear condicions per a l'aparició de fenòmens nous, però també inquietants.

Al meu parer, el monstre dels anys trenta es diu totalitarisme, i llibres com els de la Hannah Arendt ens ajuden força a entendre'n la gènesi i la naturalesa. En el fons, els totalitarismes dels anys trenta són per damunt de tot formes de menyspreu a la persona humana, a l'individu. En nom de les grans abstraccions ideològiques, dels grans projectes de totalitat, tot allò que no encaixava, tot aquell que hi podia ser considerat una nosa, esdevenia no tant sols prescindible, sinó també eliminable. Que les persones concretes no impedeixin els grans projectes imaginats. I si ens sembla que n'hi ha algunes que hi són sobrerres, un poble, una visió del món, una classe social, un pensament intel·lectual, treguem-los del mig. El totalitarisme és la negació de la persona i el seu sacrifici a l'altar de la gran abstracció. I la porta d'entrada al totalitarisme és el populisme: el menyspreu, primer, a l'opinió de les persones –manipulable, aflagable, menystenible– i finalment fins i tot a la seva vida. Això, que va passar als anys trenta, passarà en el segle

XXI? Espero que no. Crec que no. Però perquè no passi, paradoxalment, hem de contemplar la possibilitat que pugui passar. Si ho donem per impossible, per inimaginable, si ens sembla que estem perfectament protegits i que no hi ha cap risc, llavors les possibilitats que passi es multipliquen. Per això al costat de la memòria del passat cal tenir

connectada l'alarma del present. Connectada i afinada. Sense exageracions ni actituds apocalíptiques. Sense ballar-ne més que en toquen. Però amb la sensibilitat afegida de qui recorda.

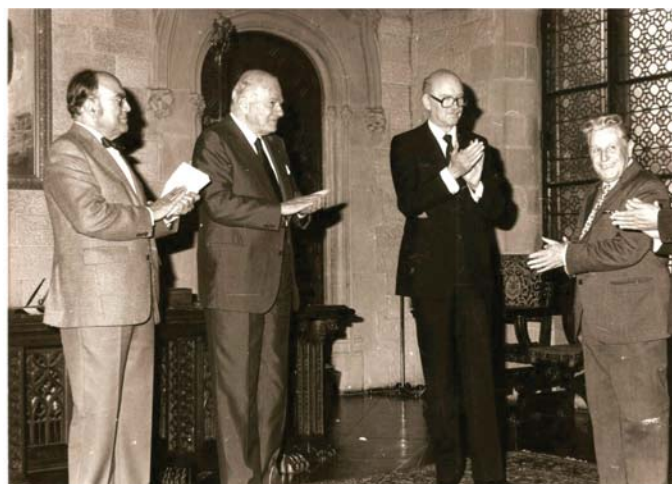
Vicenç Villatoro
(*Director de l'Institut Ramon Llull*)

VIDA ASSOCIATIVA

Seria llarg ressenyar aquells moments singulars que han significat una fita per a l'associació, tanmateix, a tall d'exemple, citarem la publicació de "K-L Reich" de Joaquim Amat-Piniella (1963) i la de "Els catalans als camps nazis" de Montserrat Roig (1977); la 1ª assemblea en la legalitat a Riells del Montseny (1978) i la realitzada al mateix indret, el 2008, per commemorar els 30 anys de la legalització; la celebració de la reunió del Comitè Internacional de Mauthausen a Barcelona l'any 1979 i el nou encontre el 2009, amb motiu dels 30 anys de la fita; l'homenatge a *Émile Valley* (1980); la commemoració dels 25 anys de l'Amical (1987); l'assemblea a Mataró, una fita en la campanya contra els moviments neonazis (1994); la concessió de la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1995); la presentació del butlletí núm. 0 al Col·legi de Periodistes de Barcelona (2000); l'homenatge a la Montserrat Roig al Palau de la Música, als 10 anys de la seva mort (2001); el primer viatge amb estudiants a un camp de concentració, Ravensbrück (2003); i la inauguració del nou local (2003).

*Josep Benet, Dolors Roda i Joan Mestres
a l'assemblea de Riells. 1978*

*Josep Tarradellas rep els representants del
Comitè Internacional de Mauthausen. 1979*

Homenatge a Émile Valley. 1980

*Lluís Llach, Josep Esqué, Marina Rossell i Montserrat
Roig en l'acte commemoratiu dels
25 anys de l'Amical. 1987*

Assemblea Mataró. 1994

Un centenar de monuments s'aixequen al llarg de la geografia espanyola, per impulsos institucionals o particulars, que deixen constància de les víctimes de pobles i ciutats, arreu. Sovint la seva erecció ha estat conjugada amb homenatges i actes, els quals no s'haguessin pogut dur a terme sense el treball dels delegats: **Concha Díaz, Anita Muñoz, Angel del Rio, Angelita Andrada, Joaquín Gálvez, Anna Mª Sánchez, Josep San Martín i Adrián Blas Mínguez**, que amb les seves paraules ens ofereix un nexce de continuïtat entre el passat i el present:

Presentació del butlletí número 0, al Col·legi de Periodistes de Barcelona. 2000

Quan em vaig oferir per escriure un article per a la nostra revista no sabia quin tema anava a tractar i em vaig recordar d'un escrit de Josep Bailina, que es troba entre els fons de la FEDIP dipositats a l'Arxiu de Salamanca, i que força vegades he rellegit, atès que, s'apropa molt a la feina que fa la nostra Amical. Tot i que la carta de Bailina, titulada Realitats i Desitjos, va ser escrita fa ja més de 50 anys, és plena d'actualitat, i m'he permès canviar alguns noms i fer-la molt més breu:

"L'important és que l'Amical prossegueixi, sense defalliment, la seva lluita i treball a favor dels interessos morals i materials de tots els deportats, internats i famílies sense discriminació de cap classe i sense que es tingui en compte per a res el lloc de residència. Això va fent des que es va fundar l'Amical i va continuar fent sense interrupció, amb més força i nous ànims. És important també, mantenir bones relacions amb les

Monument de Vilanova i la Geltrú. 2001

diferents organitzacions d'altres països, estrenyent més i més els llaços d'amistat, i quan sorgeixin discrepàncies no han de degenerar en polèmiques inútils, cap organització deu ser obstacle perquè arribin a acords les diferents organitzacions, respectant sempre la llibertat d'acció i independència de cadascuna d'elles.

A mesura que passen els anys des de la seva fundació, l'Amical ha adquirit més personalitat i un major prestigi, i va ser fonamental per a això el tenir un local propi; també s'han anat superant les petites rivalitats personals contribuint així a realçar el prestigi de la Deportació Espanyola.

A tots els deportats i als seus familiars, amb tota sinceritat els dic que l'Amical no els ha abandonat mai i que poden i han de tenir confiança en ella ..."

Adrián Blas Mínguez
(Delegat de l'Amical a la Comunitat Valenciana)

Monument de Velilla de San Antonio. 2001

Monument de Vinaròs. 2005

Homenatge als deportats aragonesos davant el monument de Saragossa. 2010

Monument d'Almeria. 1999

Monument de Gijón. 2000

Des del primer viatge a Mauthausen l'any 1965 fins enguany, han canviat els seus protagonistes, però s'ha mantingut la voluntat d'homenatge, record i compromís, no tan sols al recinte austríac, sinó també a Ravensbrück, Buchenwald, Dachau i Auschwitz. Va ser especialment singular la commemoració del 60è aniversari de l'alliberament a Ravensbrück i a Mauthausen, on hagué la participació de governs i parlaments autonòmics, tot destacant que a Mauthausen fou la primera ocasió que comptà amb la presència del president del govern d'Espanya i de diversos consellers autonòmics.

Tomàs Salaet, Josep Sugrañes, Conrad Busquets, Amadeu López Arias, Marcel·lí Begueria, Joan Pagès i Mariano Constanze. Mauthausen, maig 1965

Homenatge al monument als republicans espanyols a Mauthausen. 1975

Escrivint aquestes línies, atenc amb gust, i sentint-me honrat per això, la invitació a participar en aquest Butlletí extraordinari de l'Amical de Mauthausen, per commemorar el 50è aniversari de la seva fundació. Mai oblidaré aquell dia, aquell diumenge de maig de l'any 2005, en què vaig visitar, com a President del Govern d'Espanya, el Camp memorial de Mauthausen. Mai oblidaré aquell dia en què, en nom dels meus compatriotes, em va correspondre l'honor de retre homenatge, de memòria i admiració, als espanyols que, juntament amb tants altres éssers humans de les més diverses procedències, van

El President del govern espanyol José Luis Rodríguez Zapatero a Mauthausen. 2005

patir a Mauthausen les agressions més cruels imaginables a la vida, a la llibertat i a la dignitat.

Els republicans espanyols es mereixien aquest reconeixement perquè havien patit dues vegades: van patir al nostre país i van patir després en els camps, i aquí i allà van donar testimoni de la seva enteresa moral.

Sí, aquell dia ens vam fer ressò d'aquest lema que ha inundat la consciència i la sensibilitat davant l'Holocaust, davant la barbàrie, davant l'horror, davant el totalitarisme i el fanatisme: "mai més". Mai més. Mai més l'opció totalitària, mai més l'horror, mai més el crim pel crim, mai més la guerra de la bogeria, mai més el feixisme, mai més el nazisme, mai més.

Mai més significa no oblidar mai, guardar i tenir cura de la memòria, transmetre-la de generació en generació. Una memòria que és tan universal com única és la condició humana i intangible de la dignitat. La tasca, doncs, és que els nostres fills i els fills dels nostres fills recordin la barbàrie, la tinguin present en el seu cap i en el seu cor.

I no només perquè no es repeteixi, perquè el segle XXI no conegui els patiments de l'anterior, sinó perquè mantenir viva aquesta cultura de la dignitat serveix també per enfortir-la en tants espais on encara es romp.

I per tot això cal que algú vetlli pel llegat de la memòria. Només cal llegir, en els seus estatuts, els fins de l'Associació AMICAL DE MAUTHAUSEN I ALTRES CAMPS I DE TOTES LES VÍCTIMES DEL NAZISME D'ESPANYA, o conèixer l'activitat pedagògica que desenvolupa en relació amb cada un d'ells, per comprendre fins a quin punt organitzacions com l'Amical són necessàries. En realitat, insubstituïbles: són la memòria de la memòria.

Als 50 anys del seu naixement, vull expressar el meu reconeixement, i gratitud com a ciutadà, a l'Amical de Mauthausen i reclamo per a ella el suport de tots.

*José Luis Rodríguez Zapatero
(Expresident del govern espanyol)*

RECORDANT EL PARE: ENRIC CURIÀ GATIUS

Estimat **DESERTOR**. Aquest és el títol que he posat, a la recopilació de tots els teus documents, ja que aquesta va ser la causa del teu terrible calvari.

Avui, he pogut venir aquí, primerament per **ACOMPANYAR-TE**, lluny en el temps i la distància, en aquella trista solitud d'indefensió i martiri. Llavors, no vam poder donar-te el més petit alleujament. Per això, t'ofereixo la meua veu, per cridar amb tu, als quatre vents, el què, en silenci, vas haver de suportar. Aquí van culminar tots els teus patiments.

En segon lloc, vull **RECORDAR AMB TU**.

Quan va ser l'hora, l'exèrcit no et va reconèixer apte per fer el servei militar, a causa d'una cremada accidental a la cara. Però, quan et van necessitar, et cridaren a Serveis Auxiliars. Passat molt poc temps, i vençut per la por i la inexperiència, vas deixar les armes i vares **DESERTAR**.

Buscant millor sort, aconsellat i acompanyat pel teu pare, et vas lliurar, als comandaments de Gardeny-Lleida, on vas quedar pres, a l'espera del teu trasllat a Montjuïc, efectuat el 03-02-1938.

Abans de partir, vens a casa a donar-nos l'últim adéu. Jo tenia tan sols 6 dies.

De Montjuïc, passes a formar part d'una brigada a Ripoll. Quan les coses empitjoren, aconseguixes fugir a França, buscant altra vegada millor sort. Allí, vares estar en diferents camps: Argelès, Barcarès, Saint-Cyprien...(Guardo com un tresor, algunes cartes teves d'aquella època).

Espanya et tanca les portes i França et nega l'asil. Això condueix al fet que, el 20-06-1940, ets capturat per la Gestapo, sent el teu destí final, MAUTHAUSEN – GUSEN.

En tercer lloc, m'agradarà **EXPLICAR-TE**, allò que mai vas arribar a saber. Mira quines curioses coincidències tan emotives.

La MARE, va néixer el 28-01-1916. Jo, el 28-01-1938. A tu et van executar, el 28-01-1942.

Encara n'hi ha més. El 27-11-1976, a la MARE, li van arribar uns diners, fruit del TEU SACRIFICI. (Una indemnització, així en diuen). Amb ells, vam comprar un pis, i sense calcular-ho, l'estrenàrem, el dia de l'aniversari del vostre CASAMENT. Què et sembla?

Totes aquestes coincidències, han estat sempre un signe que caminàvem junts en la vida.

La MARE, el proper dia 29 de maig, farà 2 anys que va morir. He tingut la gran sort, de ser al seu costat fins al darrer moment. TE L'HE CUIDADA el millor que he sabut.

Ara, ja esteu junts. Jo sóc la que encara resto aquí, esperant retrobar-me un dia amb vosaltres. Ho desitjo de veritat. Procuraré fer-me'n mereixedora. Però mentrestant, seguiu acompanyant-me.

Aquest és el petit homenatge que us puc oferir. Ja ho sé, mereixeu molt més.

He portat un grapat de terra de Lleida –de Gardeny–, per escampar-lo aquí, i me n'emportaré un altre, per posar-lo al costat de les restes de la MARE, i una mica per a mi.

Tant amb el recull de tots els teus documents, com en el fet de deixar aquí la meua veu, juntament amb l'intercanvi de terra, i la gravació d'aquest record a la memòria, deixaré per tancat l'expedient. Aquesta ferida, oberta fa tant de temps, i que tant va fer patir a la MARE.

PARE, que aquest viatge, sigui per a mi, d'ara en endavant, motiu de PAU i TRANQUIL·LITAT, per haver pogut complir el meu deure.

El TEU patiment, junt amb el de la MARE, són la meua causa.

Teresa Curià, 12 de maig de 2012

EL MEU VIATGE A MAUTHAUSEN

Tot just tenia 16 anys quan, a l'Institut públic on estudiava, ens van oferir la possibilitat d'assistir a un viatge pels camps de concentració d'Àustria, dins del programa Amarga Memòria, a través de l'Associació Amical de Mauthausen.

Per molt que hagués llegit i investigat sobre el tema, la realitat superava amb escreix a la matèria estudiada. Vam sortir de Barcelona en vol conjunt amb tots els companys de viatge: alumnes d'altres instituts, investigadors, periodistes, socis i supervivents a la barbàrie nazi.

Durant una setmana vam poder veure els camps de concentració que el règim alemany, sota el comandament del Führer, havia erigit com a espais d'amuntegament i extermini de tots aquells considerats enemics de l'Alemanya ària. No solament va ser el poble jueu el qui va patir l'atrocitat del règim nacionalsocialista, homosexuals, opositors polítics, i també compatriotes espanyols van morir en tan

Estudiants a l'escala de la pedrera de Mauthausen. 2010

dramàtiques circumstàncies.

La història del poble espanyol és complexa alhora que tràgica, després de patir l'antidemocràtic cop d'estat el 1936, milers d'espanyols van haver d'emigrar a altres països europeus, la II Guerra Mundial va esclatar i part d'aquests espanyols, encara que allunyats de la seva pàtria,

van defensar davant els feixismes els mateixos ideals que els havien marcat durant la seva vida.

Quan van caure en mans de l'exèrcit alemany, molts d'aquests exiliats espanyols van ser conduïts directament als camps de concentració, entre ells el de Mauthausen, també conegut com "El camp dels espanyols".

Més de seixanta anys després del seu alliberament, supervivents com el meu paísà José Alcubierre van tenir el valor, la templança i l'energia de tornar, com tots els anys, al camp dels horrors, l'etapa que els va marcar la vida. "El missatge ha de seguir viu", "Nosaltres hem de explicar el què va passar" eren algunes de les frases que repetien els supervivents a cada pas pel camp. El relat d'aquells temps foscos, la visita al castell de Harteim, la gruta, o l'homenatge a l'alliberament del camp, van ser algunes de les activitats que realitzem durant aquella setmana.

Tanmateix, més important és, si això és possible, la tasca posterior a l'experiència, no deixar-ho tot enrere com una anècdota, sinó ser tots i cada un de nosaltres altaveus i

ambaixadors vitals de fer conèixer la història, de recordar el sofriment del poble espanyol, d'exposar la persecució pels feixismes i de denunciar la perillosa deriva del populisme i el tot s'hi val, que sembla tornar a assentar-se en algunes castes del nostre temps.

Un dels records més grats que conservo data del maig de l'any 2010, quan el Govern d'Aragó va rendir merescut homenatge als supervivents de la terra que seguien amb vida, al parc "José Antonio Labordeta", presidit per un monument commemoratiu, vaig tenir l'honor de cridar "Homes imprescindibles com citava Bertold Brecht" a aquests supervivents, exemples de vida, de lluita per la llibertat, de la igualtat, la justícia social i la democràcia.

A tots ells la nostra més profunda admiració i respecte per la memòria històrica.

Darío Villagrasa Villagrasa

(Ex-alumne de l'IES Mar de Aragón, Bujaraloz-Casp, i estudiant de Dret a la Universitat de Saragossa)

Allarg dels anys ha estat intensa la connexió amb associacions o federacions internacionals, la F.I.R., la F.N.D.I.R.P., els Comitès Internacionals de Mauthausen i Buchenwald, i especialment amb l'Amical de Mauthausen de França, germana des dels nostres inicis.

José Alcubierre al camp d'Ebensee. 2009

Els llaços entre nosaltres, Espanyols i Francesos, que portem la memòria tràgica del compromís de les democràcies contra el feixisme, el franquisme, el nazisme, són inextricables i originaris. Aquestes relacions, forjades en combats antics, associen en moltes circumstàncies les nostres dues amicals, en el record del camp de Mauthausen.

La nostra història comuna va començar el 1936, des de que l'agressió dels generals facciosos a Espanya contra la República va provocar per tot Europa el fenomen formidable de les «Brigades internacionals».

La continuació, per a nosaltres, els francesos, és una sèrie de renúncies, de les quals n'arrosseguem la vergonya: la política de «no-intervenció» en els camps de batalla espanyols; la deplorable acollida dels centenars de milers de refugiats republicans vençuts, als «camps de concentració» -certament incomparables amb el sistema nazi dels camps, però que van esdevenir una dura prova física i moral pels internats-; la complicitat de les autoritats franceses de l'època en la deportació a Mauthausen dels combatents republicans espanyols fets presoners sota unifor-

me francès, i que foren alhora privats de l'estatut de presoner de guerra i de la seva nacionalitat; i per últim, el 1945, la decisió política dels Aliats de no travessar els Pirineus per tal de restaurar també la democràcia a Espanya.

Però aquesta història sinistra va tenir, certament en una escala menor, una faceta més digna: la reconstrucció de solidaritats entre deportats espanyols i francesos, al mateix camp; la contribució militar de combatents republicans espanyols en l'alliberament de París, dins la Divisió del general Leclerc; i finalment, ja que els estava prohibit romandre al seu país, els supervivents espanyols de Mauthausen, tot i reprenent, la majoria, una vida d'exiliats a França, van trobar al si de la nostra Amical una terra d'acollida fraternal i duradora.

En realitat, des de la seva creació, el 1945, i fins avui, l'Amical francesa és franco-espanyola. Citaré dos exemples antics, en els quals Émile Valley, que va ser durant molt temps l'ànima de la nostra Amical, hi va tenir un paper clau: d'una banda, mentre que nosaltres dúiem a terme les difícils gestions que van permetre als deportats espanyols percebre una indemnització alemanya, aquells

van contribuir, a canvi, a reforçar les nostres capacitats d'acció; d'altra banda –i d'això fa justament cinquanta anys!–, l'Amical francesa va fer-se càrrec de l'erecció del Monument als Republicans espanyols en el memorial del camp de Mauthausen.

Des d'aleshores, les nostres relacions són d'igual a igual, i és un goig! Hem dut a terme altres accions comunes: les nostres trobades regulars, a Barcelona o a París, les nostres cerimònies conjuntes, cada any, des de les cerimònies de maig a Àustria, i sobretot la gran exposició de fotografies de Mauthausen, presentada el 2005 i que prossegueix el seu itinerari, que dona llum a l'acció extraordinària d'un petit grup de deportats espanyols en el salvament d'aquests documents excepcionals, i a la figura de Francisc Boix.

Sabem que, per la vostra banda, la construcció de la memòria dels combats contra el franquisme esdevé una tasca difícil. Les divisions que, en l'època, van afeblir el bàndol

republicà, han deixat, sens dubte, cicatrius encara vives. També influeix que els deportats espanyols foren tots ells combatents indiscutibles, i que, en certa manera, la memòria espanyola de Mauthausen és més directament política que a França, –on els motius de deportació foren més diversos i a vegades indistints– cosa que, per a vosaltres, és impensable... Coneixem i respectem les nostres diferències, però som solidaris, indubtablement, en l'essencial.

El proper 16 de novembre, a l'Ajuntament de París, en el marc del seu 44e congrés, l'Amical francesa convida a una jornada de reflexió i intercanvis sobre el tema «Mauthausen dans l'exil espagnol». Naturalment, vosaltres estareu al costat nostre i Rosa Toran prendrà la paraula. Ens alegrem d'aquesta trobada, igual com ens alegrem d'estar al vostre costat alguns dies abans, a Barcelona, per festejar el cinquantè aniversari de la vostra Amical.

Daniel Simon

(President de l'Amical de Mauthausen de França)

Homenatge de l'Amical de França al monument dels republicans a Mauthausen, amb Pablo Escribano com a portaestendard. 1995

Reunió de treball de les amicals de França i d'Espanya a Barcelona. 2002

Memòria i resistència sota condicions difícils. 50 anys de l'Amical de Mauthausen i altres camps.

Quan es va fundar el Comitè Internacional de Mauthausen com a organització il·legal el 1944 en el mateix camp de concentració, ningú pensava que algun dia seria possible un homenatge a les víctimes dels nazis. En aquell temps, va sorgir la resistència (possible dins d'uns límits) i la salvació d'individus de la maquinària feixista de destrucció es trobava al centre de les seves activitats. El que distingia als homes del Comitè Internacional en aquell inici era el fet de voler superar activament les fronteres nacionals i posar la solidaritat internacional per sobre de les diferents nacionalitats. En molts casos, aquest propòsit va tenir èxit, però de vegades l'estratègia dels nazis va ser intentar que hi hagués nacions vencedores sobre altres per tal de socavar la solidaritat.

Quan es parla avui en dia, a Europa Central i 67 anys després de l'alliberament del camp de concentració nazi, de recordar i commemorar el «Mai oblidaré» i, el més important, definir el «Mai més» com a guia de les nostres accions, ens oblidem, des de la nostra perspectiva i amb massa facilitat, que el 1945, l'alliberament del feixisme estava lluny d'haver-se assolit en tots els països europeus per igual, tant si parlem del govern feixista de Franco a Espanya com de la dictadura de l'autoritari Salazar a Portugal. En aquestes circumstàncies, aquests esforços van haver de ser encara més difícils i perillosos per a l'Amical que en els altres països europeus. Els supervivents del camp de concentració van haver combatre a Europa Central la ignorància, la incomprensió i la manca d'interès; a Espanya, en canvi, quan es va crear l'Amical en memòria de les víctimes de la barbàrie nazi, sovint es va trobar amb la oposició de l'Estat existent. Va ser el mateix feixisme nazi sota

el qual es van gestionar els camps de concentració i contra el qual havia lluitat anteriorment la República a la Guerra Civil Espanyola, i era el mateix Adolf Hitler, que havia donat suport prèviament amb el seu «Legió Còndor» a Francisco Franco contra la democràcia a Espanya. No solem parlar d'una dictadura feixista a Espanya -gairebé una relíquia de l'última guerra-, que havia d'acabar pocs anys després de la Segona Guerra Mundial i es va mantenir fins al 1975 reconeguda per la comunitat internacional. En aquesta comunitat, la solidaritat i els interessos democràtics van ser sacrificats a l'altar de la política mundial de la guerra freda. Cal valorar, doncs, encara més a l'Amical de Mauthausen, que va néixer a Espanya fa 50 anys: a l'oposició oberta del seu propi estat feixista i al poc suport des de l'exterior es va contraposar una forta solidaritat interna en reconeixement de la necessitat que dugués a terme les seves activitats.

Que l'Amical espanyol sigui ara un membre actiu del Comitè Internacional de Mauthausen des de fa molts anys i s'hagi compromès amb aquesta enorme solidaritat interna, la solidaritat internacional, només ha estat possible després del final del règim de Franco, com és lògic. M'agradaria que els membres de l'Amical de Mauthausen i altres camps, d'Espanya, estiguessin units per molt de temps en una lluita comuna contra el feixisme, ara que tot Europa és testimoni de nou de l'alça d'aquesta ideologia, per això, us desitjo molt bona sort amb els projectes destinats als joves que veniu realitzant des de fa molt anys i que són el nucli de les vostres activitats, totes elles dedicades a la nostra mateixa missió: *"No oblidis mai. Mai més!"*.

Andreas Baumgartner
(Secretari General del CIM)

El Comitè Internacional de Buchenwald i Dora. La força de la joventut.

La commemoració dels 50 anys de l'Amical és sens dubte una magnífica ocasió, per a més de mirar enre i valorar la feina feta, mirar endavant i reforçar el què encara ens queda per fer, i també mostrar aquelles experiències més engrescadores i gratificants. Una d'elles pot ser, sens dubte, la creació del Comitè de la Tercera Generació, dins del Comitè Internacional de Buchenwald i Dora. Ja fa uns quants anys que el projecte de Third Genera-

tion Buchenwald – How to Keep Memory Alive? es troba en un procés de desenvolupament i en aquest moment, ja hi ha prop de 10 persones que s'hi han involucrat a llarg termini; algunes per raons pràctiques i logístiques, la majoria –fins aquest moment– són alemanyes, però també d'altres nacionalitats han participat des del principi i estan en contacte amb una trentena de joves de la tercera estan interessats i que es van trobant al llarg de les commemoracions de l'alliberament.

Alguns dels joves són descendents d'antics deportats, i

Reunió del Comitè Internacional de Buchenwald. 2011

d'altres estan vinculats a Buchenwald a través d'un compromís personal molt fort, interessats tots ells en descobrir la possibilitat de crear una memòria internacional, viva i significativa del passat nazi a Buchenwald i del què va significar aquest camp.

Després de la progressiva incorporació dels fills i filles dels deportats al CIBD, la creació del comitè de la Tercera Generació, s'esdevé un procés de vital importància pel manteniment de la memòria històrica i la defensa del ca-

ràcter internacional del lloc que és històricament i políticament important fins avui. Els i les joves de Buchenwald volen trobar el seu propi enfocament en relació a Buchenwald, en tant que grup internacional i tenint en compte el punt de vista sociopolític, oberts a controvèrsies i perspectives diferents. Per a ells, Buchenwald ha estat sempre un lloc heterogeni i controvertit i saben que la memòria es manté viva a condició que hi hagi debat i curiositat en comptes de fixació i significació. Volen aprendre dels fets històrics de Buchenwald, i entendre el què Buchenwald ens diu avui i aprendre els uns dels altres.

« Third Generation Buchenwald » pretén ser una estructura independent amb el seu propi enfoc, però col·laborant i cooperant amb altres grups i la institució del Memorial, i establir una xarxa internacional de membres de la tercera generació (i més joves) que tinguin ganes de desenvolupar el projecte, d'engendrar i posar en pràctica idees (per exemple participar en les commemoracions anuals o en iniciatives locals) i que tinguin ganes de formar part d'un intercanvi mutu sobre les polítiques actuals de memòria històrica en el món. El seu entusiasme ha de reforçar la nostra voluntat de mantenir ben viu el compromís de tots els deportats "Mai més!!".

Enric Garriga Elies

(Fill de l'antic deportat Marcel·lí Garriga Cristià)

Hores d'ara, la tasca continua amb múltiples fronts: el treball pedagògic que van dur a terme els deportats amb la realització d'exposicions que en multiplicaven el seu ressò; la preservació del fons històric, escrit i visual, l'organització de la biblioteca especialitzada; el suport a deportats, orfes i vídues cara a percebre indemnitzacions; la participació de forma activa en tots els actes organitzats per les institucions estatals i autonòmiques en el Dia de l'Holocaust i de Prevenció de Crims contra la Humanitat; la col·laboració amb les comunitats jueves i SOS Racisme per tal de lluitar i frenar els moviments racistes i neonazis; l'empeny en publicar memòries inèdites de deportats; la contribució a preservar recintes i memorials, en perill de desaparició o afectats per accions vandàliques en coordinació amb altres països dins dels comitès internacionals; i el suport a les polítiques públiques de memòria endegades en els darrers anys.

Xerrada de Pilar Molins a un institut de secundària. 2002

Marcel·lí Garriga Cristià al Parlament de Catalunya el Dia de l'Holocaust. 2007

*Neus Català i Lise London en la inauguració de l'exposició
"Resistents i Deportades" a Palafrugell. 2004*

*Exposició "Imágenes y Memoria de Mauthausen"
al Congrés dels Diputats. 2007*

Amb la col·laboració de:

**Ajuntament
de Barcelona**

**memorial
de democràtic**

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
i Relacions Institucionals